

France Veber, Vprašanje stvarnosti. Dejstva in analize. Založila Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani. 1939. 498 str.

Med svojimi prvimi publikacijami je kot prvo izvirno delo izdala slovenska Akademija znanosti in umetnosti to edinstveno delo slovenske strokovne filozofske literature, ki bo poneslo ne le sloves avtorja, temveč tudi sloves naše Akademije preko meja naše ožje domovine. Ob tem obširnem in temeljitem delu se dva krat ponaš naš ponos: prvič, ker je ob njem naša Akademija ob svojem prvem nastopu v javnosti v tako polni meri izpričala svoj *raison d'être*, in drugič, ker je z njim dosegla slovenska filozofija svoj vrhunec. Obenem se je s tem delom dokončno uveljavilo filozofsko prizadevanje našega znanstvenika-filozofa Franceta Vebra.

Vprašanje stvarnosti, ki ga je v tem delu na svojski in povsem izviren način razvil in rešil Veber, je eno osrednjih vprašanj filozofije, ki se peča z njim filozofska literatura od prvih početkov dalje. Ali dočim se je enim razvila teorija stvarnosti v skrajni idealizem, drugim pa v skrajni materializem ali pa so obstali v fenomenalizmu — zadnji smeri je bil Veber kot Meinongov učenec sam prva leta svojega filozofskega udejstvovanja blizu — je Veber s tem svojim delom utrl srednjo pot, smer filozofskega realizma. Vendar se Veber tudi od filozofov realistične smeri razlikuje tako v izhodišču kakor tudi v izpeljavi problema: dočim je n. pr. sv. Avguštinu in Descartesu izhodišče — po Vebro tako imenovana notranja stvarnost, je Vebro izhodišče — čutenje, v katerem vidi edino neposredno notranjo pot do stvarnosti.

Prav to čutenje, ki je za teorijo stvarnosti tako eminentne važnosti, pa je ostalo doslej v psihologiji najmanj raziskano. Zato si je Veber nadel za svojo glavno nalogo — ki jo je tudi v polni meri izvršil — da podrobno preišče to notranjo pot do stvarnosti. Vebrovo delo je tako v prvem redu psihologija čutenja in Vebrova izvirnost je vprav v podrobni preiskavi čutenja. Prvin, katere je odkril na čutenju in ki šele omogočajo teorijo stvarnosti, pred njim — kot sam upravičeno samozavestno ugotavlja — v zgodovini psihologije še nihče ni v taki ostrini prikazal.

Vebrove analize temelje — kot je to avtor poudaril že v naslovu knjige samem — na izkustvenih dejstvih in ga pri tem ne vodi nikaka spekulacija, zlasti ne, kar zadeva njegove končne zaključke, njegovo metafiziko. Kdor bi hotel torej ovreči njegovo teorijo stvarnosti in njegovo metafiziko, bi si nadel nelahko nalogo, da ovrže dejstva, iz katerih avtor izhaja. Mimogrede pa bodi omenjeno, da Vebrov način postavljanja dejstev in izvajanja zaključkov napravlja mestoma nekako presenetljiv vtis, spričo česar utegnejo nepozornemu bralcu uiti vprav dejstva sama; tako si moremo razlagati kritike dosedanjih Vebrovih del.

Tako nas uvede Veber v preiskavo notranje poti do stvarnosti že v prvem poglavju — v celoti obsega delo osemnajst poglavij — s presenetljivim dejstvom: z razliko o toriščih opazovanja (stvarnost) in analize (fenomeni), ki jo nato osvetli še s psihološke strani. V ostalih dveh poglavjih uvodnih misli se peča s teorijami, zlasti s Kantovo sklepčno, Humeovo asociativno in Meinon-

govo oblikovalno teorijo, ki iščejo poti do stvarnosti v posebnih dejih in ne že v čutenju samem.

Po tem uvodu preide k prvemu in obenem najobširnejšemu delu svoje knjige, k psihologiji opazovanja. Preden preide k psihološkim analizam samim, izlušči najprej iz celokupne sfere opazovanja vnanje opazovanje, ki se mu izkaže kot osnova vsega opazovanja tako z razvojnega stališča kakor tudi s stališča stvarnosti same. V naslednjih izvajanjih se torej omeji na psihologijo vnanjega opazovanja, in to v prvi vrsti čutnega. Tako odkrije na čutenju najprej dve strani njegovega poslovanja, postvarjevanje in ponazorovanje, ki postaneta temeljne važnosti za osrednje vprašanje knjige in ki ju preizkusi nato še ob posameznih vrstah čutenja. Posebno pozornost posveča ob tej priliki tudi prostorni in časovni lokalizaciji, ki poslujeta vzporedno s postvarjevanjem v smeri stvarnosti in sta torej s tega vidika važen faktor v teoriji stvarnosti.

Preobširno bi bilo naštevanje vseh zaključkov analize postvarjevanja in ponazorovanja, oziroma zadevanja in predočevanja, kakor ju avtor v naslednjih poglavjih iz notranjih razlogov preimenuje. Če se omejimo le na najvažnejše razlike v čutnem zadevanju, razlike, ki so važne za vsebinsko določevanje stvarnosti same, bi bilo omeniti zlasti svojlino in kazalno smer čutnega zadevanja, ki nas vodita do lastne in tuje stvarnosti, dalje slepo in živo smer, ki vodita do nežive in žive stvarnosti in končno vnanjo in notranjo smer poslovanja čutenja, ki z njima razlikujemo vnanjo in notranjo stvarnost.

Medtem ko se je Veber ustavil v prvem delu knjige ob čutenju samem, pa odkrije v drugem delu nov važen faktor na celotni poti do stvarnosti, faktor, ki zadeva nas, ki opazujemo oziroma čutimo. Tudi dejstvo stvarnega in nazornega čuta, ki ju v drugem delu knjige do podrobnosti analizira in preišče, je prav tako izkustveno dognano in neizpodbitno kot zadevalna in predočevalna smer čutenja samega. Tudi v tem delu knjige pa ne ostaja samo pri analizah, temveč podaja celotno strukturo tega novega pojava, tako da drugi del po pravici imenuje psihologijo stvarnega in nazornega čuta. Zopet bi bilo preobširno naštevanje strani, ki jih na tem pojavu poglavje za poglavjem odkriva, kakor tudi kritičnih opomb, s katerimi na podlagi lastnih zaključkov osvetljuje razne teorije starejše psihologije (Freudove teorije podzavesti itd.).

Spričo prvega in drugega dela knjige, o katerih v toliki meri odsevata Vebrov lastni dar opazovanja in njegov lastni »stvarni čut« in ki ga afirmirata v prvi vrsti kot nedosegljivega psihologa, ni nobenega dvoma, da tretji del knjige, teorija stvarnosti, glavno vprašanje celotnega dela, ni nič drugega kot logični zaključek predhodnih psiholoških analiz. Ni torej Vebrova teorija stvarnosti zahtevala takih in takih »dejstev« in analiz, temveč dejstva, ki jih je Veber odkril, in pa podrobne analize zahtevajo njegovo teorijo stvarnosti.

Tako mora čitatelj, ki je Vebru sledil v njegovih psiholoških izsledkih, slediti avtorju tudi v tretjem in zadnjem delu knjige, v katerem podaja celotno zgradbo vesoljstva. To mu spričo razlik v čutenju in spričo stvarnega in nazornega čuta razpade najprej v stvarno in fenomensko

polovico. Stvarna polovica sveta in življenja pa se deli nadalje v fizikalne, biološke, psihološke ter duhovne stvarnosti. Pri tej delitvi ne ostaja avtor samo pri ugotovitvah, temveč odkriva zopet poglavje za poglavjem njihove medsebojne zakonitosti. V posebnem poglavju obravnava odnose med doživljanjem in subjektom doživljanja, ki sovpadajo z razliko med stvarnostjo in fenomenom.

Teorija stvarnosti oziroma notranja zgradba izkustvenega sveta in življenja bi bila v tem dokončana — in to brez vsakršne metafizične primesi —, vendar se Veber v poslednjem poglavju dotakne še metafizike. Z odločnim ugovorom, da bi bil ta poskus metafizike neznanstven, prikaže kot točko, ki spaja fenomenko polovico sveta in življenja kot svet nujnega in nemožnega ter stvarno polovico sveta kot svet naključnega — Boga.

Tako smo dobili z Vebrovim Vprašanjem stvarnosti novo, izvirno psihologijo in na njej zgrajeno novo ontologijo in metafiziko. Da so zlasti Vebrova pot in na njej dobljeni izsledki novi, pokaže sam ponovno v zaključnih mislih, v katerih se primerja z Lockeom in Kantom in v katerih prikaže na kratko tudi pomen svojega dela za spoznavno teorijo.

Vebrovemu delu ne bi zmanjšali vrednosti ugovori o nekaterih posameznostih, o katerih bi se ta ali oni z Vebrom ne strinjali, ker so morda ostala premalo razjasnjena. Nekatero pomisleke je tako izrazil avtorju še pred natisom knjige tudi Ušeničnik in jih avtor deloma pojasnjuje že v opombah, deloma pa bodo zahtevale še razjasnitve.

Obširen povzetek v nemščini, ki ga znanstveno delo zahteva, bo točno seznanil z Vebrovimi izvajanji inozemstvo.

J. Rakovec.

Ludovik Puš, Kmečki stan. Psihološke in sociološke korenine kmečkega stanovskega gibanja. Ljubljana 1939.

Avtor, ki se po poklicu bavi s kmečko organizacijo, se je nalašč posvetil še študiju filozofije in pedagogike na univerzi, da bi kmečko vprašanje tudi duhovno globlje doumel. Sad tega študija podaja sedaj tudi drugim. Mentor pri tem študiju mu je bil univ. prof. Veber, čigar delo »Idejni temelji slovanškega agrarizma« mu je služilo tudi za psihološko in sociološko osnovo lastnemu delu. Vendar prof. Veber v uvodu, ki ga je napisal Puševi knjigi, izpoveduje, da je delo izvirno in da ima tudi pravo znanstveno vrednost, zlasti važno razliko med stanom in slojem da je Puš globoko psihološko utemeljil, ki njemu samemu v imenovanem delu še ni bila očitna. Avtor je razdelil svoje delo v pet poglavij: človek — sloj — stan — kmečki stan — temeljna načela kmečkega stanovskega gibanja.

Stanovsko gibanje slovenskega kmeta se je v zadnjih letih močno razmahnilo. To je po avtorjevi sodbi rešilno ne le za kmeta samega, temveč tudi za slovenski narod. Naš kmet je med vojno in po vojni duhovno in gospodarsko zelo trpel, zato mu je duhovna in gospodarska obnova nujno potrebna. A le-te ne bo brez stanovske organizacije. Kmečki stan je pa obenem temeljnega pomena za narod. Zato je z usodo kmečkega stanu življenjsko združena tudi usoda našega naroda. To so nekako vodilne misli tega dela, ki jih avtor dokazuje v rečenih poglavjih. Osnovne psihološke in sociološke pojave (o gonih in o socialnih skupinah, ki se snujejo na prvobitnih gonih,